

ПРИВАТНА ОСВІТА АНГЛІЇ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті проаналізовано погляди прогресивної педагогічної громадськості Великої Британії про роль і значення приватних навчальних закладів, які діють у сучасній Англії.

Ключові слова: прогресивна педагогічна думка, приватні навчальні заклади, Англія.

Відродившись на пострадянському просторі наприкінці минулого століття, приватні навчальні заклади спричинили бурхливу дискусію як з приводу доцільності існування, так і стосовно проблем їх навчально-виховної та наукової діяльності. Особливої значущості із цього погляду набувають теоретичні засади організації діяльності приватного шкільництва в Англії, чий багаторічний досвід, заслужена популярність і престижність визнані та високо оцінені світовою спільнотою. Урахування й застосування педагогічно цінних ідей щодо ролі, значущості й особливостей функціонування приватної освіти у цій країні дасть змогу оптимізувати вітчизняну приватну школу.

Виявлено, що досліджуване явище ще не було предметом окремого цілісного наукового аналізу. Певні аспекти досліджуваної проблеми вивчалися вітчизняними науковцями (О. Локшина, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін.) лише побіжно, переважно у працях, присвячених аналізу загальних тенденцій розвитку освіти у Великій Британії.

Отже, актуальність і недостатня наукова розробленість зумовили написання статті, *мета* якої – висвітлити погляди прогресивної педагогічної громадськості Англії про роль і значущість приватної освіти.

У процесі дослідження виявлено, що основна дискусія широкої громадськості щодо значущості приватної освіти Англії та її особливостей розгортається навколо “великих шкіл”. Ще у 1967 р., оцінюючи роль “незалежних шкіл”, міністр освіти Е. Кросленд указував, що такі навчальні заклади є “...основною причиною соціальної нерівності <...> Не випадково, що Британія, єдина країна в світі з таким рівнем приватної і привілейованої освіти, понад усе відчуває на собі розшарування суспільства...” [1]. Зазначимо, що на думку Дж. Рея, такий вплив швидше “психологічний”. Увага суспільства до “великих шкіл”, на його думку, надмірна. Аргументуючи свою точку зору директор Вестмінстера – найстарішої приватної школи Англії – відзначає, що у Великобританії всього 7% школярів відвідують одну із двох тисяч “незалежних шкіл”, у тому числі й підготовчі, з них лише 4% старшокласників. Натомість у США приватні навчальні заклади відвідують 9–10% школярів. Американські приватні школи, як указує науковець, не викликають такі гострі суперечки у суспільстві.

Дж. Рей стверджує, що саме поняття “велика школа” для багатьох британців є синонімом привілеїв. “Такі школи приносили б більше користі

державі, якби ці пільги були відмінені”, – зауважує автор. Проте в демократичній країні, як справедливо наголошує Дж. Рей, повинні існувати школи, котрі не залежать від держави. Такі навчальні заклади, на його думку, відіграють важливу роль у розвитку державного сектору, оскільки конкуренція, яку вони створюють таким школам, спонукає останні підвищувати рівень освіти. Крім того, на думку вченого, “великі школи” не тільки у Великобританії, а й у світі приносять державі більше, ніж податкові виплати. Усі вони, як зазначає Дж. Рей, практикують програми, спрямовані на допомогу місцевому товариству чи державним школам [3].

У процесі наукового пошуку виявлено, що суттєвій критиці з боку педагогів і громадськості піддаються приватні пансіони. Так, англійські батьки вважають, що більшість “незалежних шкіл” не дають нічого, крім “шкільного піджака”. Зміна ставлення до “public school” у пересічних громадян Великої Британії сталася й унаслідок підвищення платні за пансіон: багато батьків вважали за краще економити та відправляти своїх дітей тільки в денну школу. У переліку причин, що зумовлюють негативне ставлення до приватних навчальних закладів, дослідники називають також підтримку ними старих вікторіанських ідей і методів виховання.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що поруч із тими, хто негативно оцінює приватні школи, значне місце займають і їх прихильники. Серед них слід назвати вчителя із Marlborough Дж. Денсі. У праці “Приватні школи і майбутнє” науковець слушно зауважує, що ті особи, котрі схвалюють систему приватної освіти, сприймають приватні школи як належне й рідко вихваляють їх. Ті ж, які заперечують освіту в приватних пансіонах, навпроти не утримуються від негативних висловлювань. Так, одне зі звинувачень, яке, за висловом Дж. Денсі “...найстрашніше і найбільш вживане”, це те, що навчання в приватній школі знищує індивідуальність, що їхні учні та випускники обмежені в своїх інтересах і є вкрай нудними людьми. “Дитина, котра вчиться у приватній школі, – пише дослідник, – дійсно набуває там певні погляди про манери поведінки, про те, коли і як носити той або інший одяг. Як правило, й надалі випускники приватних пансіонів не відмовляються повністю від придбаних манер і звичок”. На думку науковця, не може бути нічого небезпечного і шкідливого в тому, що учень носитиме одяг такий самий, як у інших. Небезпека в іншому: якщо він вважатиме і стверджуватиме, що ті, хто не дотримується певних норм в одязі, не дотримується їх і в поведінці, – “погані люди”. Проте більшість випускників приватних пансіонів, як наголошує Дж. Денсі, юнаки з неабиякими здібностями і неординарним мисленням. Серед них Дж. Байрон, Ч. Дарвін, І. Ньютон, П. Шеллі та ін.

Захищаючи право на існування привілейованих приватних шкіл Дж. Денсі виділяє й характеризує плюси перебування дитини у таких закладах. По-перше, в приватному пансіоні учень має нагоду бути навченим “експертами”, котрі далекі від емоцій відносно цього хлопчика, тобто емоційно врівноважені. Вихователь удома, як відзначає дослідник, – це потенційний заступник часто “грубого і деспотичного батька” або “протекційної

та надпоблажливої” матері. До того ж, школа-пансіон замінює компанію різновікових підлітків компанією ровесників, яка так природно необхідна хлопцеві. Таким чином, приватний пансіон, як наголошує Дж. Денсі, – це община, побудована з певною метою, основна з якої – освіта і виховання підлітків. Дитина, за його зауваженням, “виграє”, знаходячись протягом значного часу на відстані від своєї сім’ї та від суспільства. Це, на думку вченого, підкреслює раціоналізм пансіонного принципу [2].

По-друге, це насиченість і організованість життя приватного пансіону. Відзначимо, що діяльність усієї школи протягом дня розписана по хвилинах і організовується у згоді з різними групами учнів. Школа чітко планує й неакадемічні заняття, котрі займають значну частину шкільного дня: церковні служби, військові паради, організовані атлетичні змагання, участь у добровільних товариствах. За словами самих учнів, від пробудження до сну в них немає необхідності відволікатися від звичайних занять і витрачати час на дорогу тощо. Таким чином, заняття дитини можуть наперед спланувати так, щоб уникнути усього небажаного.

По-третє, в таких закладах вплив особистості вчителя значно сильніше та глибше. Приватні школи-пансіони, маючи у своєму розпорядженні ширші можливості, прагнуть не тільки до розвитку розумових здібностей своїх учнів і нагромадження у них академічних знань. Вони виховують учнів, глибоко, тривало і цілеспрямовано впливають на них не тільки під час навчальних занять, а й під час різноманітних позакласних справ і навіть у період відпочинку.

На думку Дж. Денсі, критики не довели ще, що будь-який інший навчально-виховний заклад Англії здатний сформувати більш досконалу й всебічно розвинуту особистість. Якщо ж випускник пансіону й має деякі недоліки, то вчителя це добре усвідомлюють. “Міркування про те, що приватні пансіони віджили свій вік, що, з одного боку, зростання цін, а з іншого – можливість вчитися безкоштовно приречуть ці дорогі школи на вимирання, виявилися передчасними. Про це свідчить незмінний інтерес до них батьків”, – стверджує Дж. Денсі [2].

Значущість приватної освіти підкреслює і Дж. Тулі. Зазначимо, що право приватних шкіл на існування науковець відстоює в контексті аналізу існуючої тези про право держави на монополію освіти. Школа, на його думку, традиційно відноситься до державних монополій: вважається, що тільки держава здатна забезпечити рівний доступ до знань для всіх верств суспільства, загальність шкільної освіти і його відповідність загальним стандартам. У своїй праці “Освіта у “вільному місті”” на основі історичних фактів про розвиток освіти в Англії, Уельсі й Америці у XIX ст., а також сучасного стану освіти в Індії, дослідник доводить “неспроможність” вищезгаданої тези. У Великобританії та США середини XIX ст. приватна шкільна освіта охоплювала не менше людей, ніж державна, що прийшла їй на зміну. Це підтверджують і дані про сучасні країни, що розвиваються, зокрема Індія: будучи вкрай витратною для бюджету, державна освіта проте не справляється зі своїми основними

завданнями. Тому й малозабезпечені сім'ї вважають за краще віддавати своїх дітей у приватні школи.

Зазначимо, що свої твердження автор публікації вибудовує у вигляді відповідей на такі запитання: 1) чи дійсно в розвинутих країнах держава забезпечує громадянам якісну загальну освіту?; б) чи можемо ми забезпечити нашим дітям якісну загальну освіту без участі держави? Так, аналізуючи сучасний рівень освіти населення провідних країн світу, Дж. Тулі відзначає, що, наприклад, у Великобританії функціональна безграмотність дуже поширене явище. Навіть після 11 років обов'язкової середньої освіти навчальні навички (читання і лічба) багатьох британців не відповідають потребам повсякденного життя. До 40% громадян країни віком 21 рік визнають, що зазнають труднощі із письмом і орфографією, 30% – з математичною грамотністю, а 20% – навіть із читанням (Central Statistical Office). Такий самий стан, на думку вченого, характерний і для таких країн як Канада, Німеччина, Нідерланди, Польща, США і Швейцарія (у франкомовних і німецькомовних кантонах), тобто в тих країнах, де де-юре чинна система загальної середньої освіти. Підсумки соціологічного опитування, проведеного в цих країнах, свідчать, що “приблизно п'яту частину населення” цих держав “важко назвати грамотними людьми – вони, зокрема, не в змозі прочитати і зрозуміти розклад руху автобусів” (Coulson).

Дж. Тулі робить висновок про те, що якісна загальна освіта – це та планка, яку держава не може подолати. Юридичне положення про загальну державну середню освіту, як підкреслює дослідник, не означає, що всі діти ходять в школу чи навчаються на належному рівні. Це перша важлива обставина, яку нам слід брати до уваги.

Дж. Тулі наводить факти з історії декількох країн – Великобританії, США й Австралії, – котрі свідчать про те, що ще до появи державних шкіл і введення обов'язкового їх відвідування, ці країни стрімко наближалися до загальної освіти. Відзначимо, що ці дані стосуються в основному відвідин шкіл, а не освіти у широкому значенні слова. У своєму дослідженні науковець спирається на факти про час, який діти проводили в школі у XIX ст., коли середня освіта не була обов'язковою. Отже, батьки відправляли дітей до школи тільки в тому випадку, якщо бачили, що це приносить конкретну користь [6].

Виявлено, що активну участь в обговоренні ролі приватної освіти, її переваг і недоліків беруть відомі періодичні видання Великої Британії: Guardian, Times, Telegraph, Independent та ін. На їх сторінках розгортається дискусія про підвищення платні за навчання у приватних школах, про результати випускних іспитів, що проводяться у них, тощо. Зазначимо, що англійська преса не оминає і скандали, пов'язані з “незалежними школами”.

Про існування інтересу до приватних шкіл свідчать і таблиці рейтингів, які щорічно публікуються у провідних періодичних виданнях (Financial Times, Independent, Daily Telegraph, Times, Guardian). Відзначимо, що тра-

диція складання рейтингів навчальних закладів виникла у другій половині ХХ ст.

Під час дослідження виявлено, що “табелі про ранги” британських шкіл в різних виданнях дещо відрізняються один від одного за концепцією. Так, рейтинги ВНЗ (університетів і вищих шкіл бізнесу) базуються на трьох головних академічних показниках, перший із яких – репутація. Другий критерій – успіх випускників у пошуку роботи, що визначається за розміром зарплати і “бонусів”, а також відсоток випускників, що знайшли роботу відразу після закінчення навчального закладу. Третій критерій – складність вступу до університету – вираховується за прохідними балами і кількістю абітурієнтів на одне місце.

Питання організації та функціонування приватних шкіл Англії, переважно “public school”, особливості їх традицій, знайшли відображення також на сторінках художніх книг і кінематографа. Так, у переліку творів, у яких висвітлено діяльність приватних шкіл Великої Британії, слід назвати книги Х’юза і Феррара. Закладена ними традиція була продовжена Д. Бенедіктусом, Х. Вечеллом, М. Кембеллом, Р. Кіплінгом, Дж. Оруеллом, Е. Паркером, З. Рейвенном, Д. Хейгейтом та ін. Наголосимо, що неімовірною популярністю серед сучасної молоді користуються і книги Дж. Роулінг про хлопчика-чарівника Гаррі Поттера, після опублікування яких та їх екранізації багато шкіл-пансіонів пережили справжній бум. Значимо, що тема “public school” ставала лейтмотивом мюзиклів і п’єс, місцем дії багатьох фільмів [5].

Висновки. Таким чином, проведений науковий пошук дає підстави стверджувати, що на сьогодні приватний сектор освіти Англії привертає увагу багатьох дослідників. Його роль і значущість у розбудові сучасного освітнього простору, специфіка існування, досвід діяльності та багато інших проблем стають предметом дослідження багатьох учених, педагогів, представників бізнесових структур, політиків та пересічних громадян. Цим та іншим питанням присвячено значну кількість друкованих праць, серед яких: монографії, розвідки, тези конференцій різного рівня тощо. Підкреслимо, що така особливість характерна для всієї історії існування приватного інституту освіти Великобританії. Вона пояснюється величезним впливом шкіл на англійську історію і культуру, який порівняний лише з впливом інституту монархії.

Список використаної літератури

1. Assault on Privilege [Электронный ресурс] // Time Magazine. – 1967. – April 28. – Режим доступа: <http://www.time.com/time/magazine>.
2. Dancy J.C. The Public School and the Future / J.C. Dancy. – London : Faber, 1963 and 1986.
3. Rae J. The public school revolution: Britain’s independent schools 1964–1979 / J. Rae. – London ; Boston, 1981. – 188 p.
4. Абакумова И.А. Организационно-педагогические основы деятельности английского частного пансиона : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / И.А. Абакумова ; Рост. гос. пед. ун-т. – Ростов н/Д, 1999. – 24 с.

5. Назарьева К.В. Развитие элитного школьного образования в Англии : дис. на соис. науч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / К.В. Назарьева. – Архангельск, 2008. – 279 с.

6. Тули Дж. Образование в “вольном городе” [Электронный ресурс] / Дж. Тули. – Режим доступа: <http://www.inliberty.ru/library/study/education>.

Яременко Н.В. Частное образование Англии как актуальная педагогическая проблема

В статье проанализированы взгляды прогрессивной педагогической общественности Великобритании про роль и значение частных учебных заведений, которые действуют в современной Англии.

Ключевые слова: прогрессивная педагогическая мысль, частные учебные заведения, Англия.

Yaremenko N. Private education in England as the current pedagogical problem

The article deals with the analysis of views of some Great Britain progressive pedagogical public on the role and meaning of private institutions in modern England.

Key words: progressive pedagogical idea, private educational institutions, England.